

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Hayrânî (Âmil Çelebioğlu)'nin Hafiflemeleri

Hayrânî's (Âmil Çelebioğlu) HAFİFLEME Poems

Nihat Öztoprak*

Abstract: Prof. Dr. Amil Çelebioğlu, a well-known researcher in the field of classical Turkish literature, was also a poet who wrote poems under the pseudonym Hayrani. There were 284 pieces of verse in a poetry notebook, which was collected together under the title of “Stars and Flowers”. According to the dates he placed at the end of the poems, it is understood that Hayrani wrote his first poem in 1952 and his last poem in 1987. While performing the pilgrimage duty, on July 2, 1990, during the incident known as the Mekke Tunnel Disaster in the el-Muaysem Tunnel, Hayrani, may he rest in peace, met his demise. Among Hayrani’s poems, there are 15 poems titled “Lightening”, which contain social criticism. Unfortunately, Prof. Dr. Amil Çelebioğlu is not widely recognized for his poetry, despite having published some of his poems in various journals during his lifetime. He is more widely recognized for his research on Turkish literary history and textual commentary. His associate professorship thesis, particularly on the mesnevis of the era of Sultan Murat II, is considered one of the major works in the field.

In this article, his poems written under the title “Lightening” have been examined, and efforts have been made to identify information that sheds light on the social life of a period spanning approximately 40 years from 1950 to 1990. The poems of Amil Çelebioğlu, a literary historian, particularly contain ideas about social life, and it is possible to trace social degeneration year by year in these poems. It is understood from such poems that he seriously observed what was going on in his country and in the world, the changes in people and was not indifferent to them. Although there is no record of why he titled these poems “Lightening”, we can think that he fulfilled his responsibilities towards the society by expressing and narrating the negativities and thus relaxed. Hayrani also showed that he was aware of the problems in the society with his poems “Lightening”.

Amil Çelebioğlu, who is known for his scientific studies in the field of classical Turkish literature and the competent researchers he has trained, is not known by the connoisseurs of his poems written with the pseudonym Hayrani. This article introduces his poetry and heralds his forthcoming book of poems.

Structured Abstract: Amil Çelebioğlu, who wrote poems under the pseudonym Hayrânî, is one of the most important researchers of classical Turkish literature. He was born on April 20, 1934, in Karaman, as a child of a Mevlevi family. His grandfather is the last Karaman Mevlevi Lodge sheikh Ebûbekir Çelebi (Zükür

* Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Faculty of Humanities and Literature, Department of Turkish Language and Literature

ORCID 0000-0002-7400-0180

noztoprak@fsm.edu.tr

Cite as/ Atıf: Öztoprak, N. (2023). Hayrânî (Âmil Çelebioğlu)'nin Hafiflemeleri. *Turkish Studies - Language, Ö1*, 645-666. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.72956>

Received/Geliş: 10 October/Ekim 2023

Accepted/Kabul: 05 December/Aralık 2023

Published/Yayın: 23 December/Aralık 2023

Checked by plagiarism software

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

Çelebi). When his family came to Istanbul in 1941 and settled in Üsküdar, his education life began in Istanbul. He graduated from Salacak Primary School, Paşakapısı Secondary School and Istanbul Boys' High School (1955). He started his higher education at Istanbul University Faculty of Law. However, while he was attending this faculty, he accidentally attended one of the lectures of Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan as a guest. With the influence of this lecture, he transferred to Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature.

Following his military service, Çelebioğlu worked as a Literature and Art History teacher at Konya Boys' High School in 1964-1965, and a year later as a Turkish Literature Lecturer at Konya Selçuk Education Institute in the 1965-1966 academic year. Then, he entered Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, where he graduated, as an assistant. When he could not complete his doctoral thesis, which he started with Abdülkadir Karahan, due to the teacher's indifference, he was forced to transfer to Erzurum Atatürk University Faculty of Islamic Sciences in 1971. In the same year, he completed his doctoral study titled *Yazıcıoğlu Mehmed ve Muhammediyesi* (Yazıcıoğlu Mehmed and his Muhammediye). In 1977, he transferred to Ankara Hacettepe University, Faculty of Social and Economic Sciences, Department of Turkish Language and Literature. Last year, Sultan II. He became an associate professor with his work titled *Sultan II. Murad Devri Mesnevileri* (Murad II Era Masnavis). In 1982, he was promoted to professor.

Çelebioğlu was appointed as the Dean of Marmara University Atatürk Faculty of Education in the same year, he resigned from this position a year later due to various negativities. He did not accept another administrative position and continued to work as a lecturer at the same university's Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature. In the following period, he devoted himself to educating students and studies. While continuing this duty, he went to Mecca to fulfill the obligation of pilgrimage. He passed away in the accident that occurred in the Al-Muaysem Tunnel on Monday, July 2, 1990 was called the "Tunnel Disaster".

Amil Çelebioğlu, who is known for his diligence in his field, has valuable works: *Mevlânâ Mesnevî-i Şerîf (Aslı ve sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi)* (Mevlana's Mesnevi-i Şerif: Verse Nahîfî Translation in its original and simplified form), *Muhammediye, Sultan II. Murad Devri Mesnevileri* (Murad II Era Masnavis), *Türk Ninniler Hazinesi* (Treasury of Turkish Lullabies), *Türk Bilmeceler Hazinesi* (Treasury of Turkish Riddles), *Ramazannâme, Ali Nihad Tarlan, Kanunî Devri Türk Edebiyatı (Kanuni Era Turkish Literature)*.

Prof. Dr. Amil Çelebioğlu, who is one of the recent well-known researchers in the field of Classical Turkish literature is also a poet who writes poems under the pseudonym Hayrânî. There are a total of 284 pieces of poetry in a fair copy of poetry notebook, collected together under the title "Yıldızlar ve Çiçekler" (Stars and Flowers). According to the dates he placed at the end of the poems, Hayrânî wrote his first poem in 1952 and his last poem in 1987.

Among Hayrânî's poems, there are 15 poems with social criticism titled "*Hafîfleme*" (lightening). One of them was written in ghazal verse form, the others were written in *koşma* verse form in various unit numbers. In these poems, the first of which he wrote in 1954 when he was 20 years old and the last in 1969 when he was 35, Hayrânî seriously observed what was happening in his country and in the world and the changes of people. He did not remain indifferent to these, but expressed them with his poems and gave the title of such poems "HAFİFLEME" (Lightening). Although there is no record of why he chose the word "lightening", Hayrânî may have chosen it because he felt relieved by expressing the troubles and negativities and making comments about them. As a matter of fact, people get rid of their troubles as they share their troubles with their friends. The poet's means of sharing and communing are undoubtedly his poems. Poetry is both the poet's friend and a means of communing with his friends/people. In addition, as leaders of society, poets have the duty to warn the public. Through their poems, they warn thousands, perhaps millions of people they do not know. These warnings ease and comfort the poet.

Expressing problems means knowing, seeing, realizing. If a person is aware of something, he can take precautions and get rid of it. If he is not aware of it, it means he has no chance of getting rid of those troubles. Hayrânî is aware of his own problems, as well as those in society. Expressing them shows that he is sensitive to his environment. Çelebioğlu sees expressing them as a believer's responsibility. Perhaps he is relieved to have fulfilled this responsibility.

While Çelebioğlu criticizes people for their understanding and behavior, he often includes himself in the criticism as well:

Hayrânî gafletten uyanmaz mısın
Hakikat libâsın giyinmez misin (Hafifleme 13)

(Hayrânî! Won't you wake up from heedlessness?
Won't you wear truth dress?) (Lightening 13)

While Hayrânî expresses the troubles of her period, he also suggests to herself and those around his what to do in the face of these troubles:

Her işin evveli âhiri sabır
Her şeyin bätını zâhiri sabır
Etmezse zengini fakiri sabır
Bir kula hakikat zülfü çözülmaz (Hafifleme 7)

(Patience is the first of everything
Patience is hidden and apparent side of everything
If the rich and the poor are not patient,
The hair of truth will not be revealed to them.) (Lightening 7)

Hayrânî recommends looking at the background of the events and not making judgments based on appearances:

Sözünü sakınmaz **Hayrânî** bir dem
Nâmerdin lütfunu sayarlar kerem
Kuyruksuz hayvanlar geçinir âdem
İnsanlığa ölçü kılık sanırlar (Hafifleme 4)

(Hayrânî does not mince his words even for a moment
They consider hypocrite's grace as generosity
Tailless animals think they are humans
They think measure of humanity is clothes) (Lightening 4)

In summary; he criticizes that man sees himself as a superior being without knowing his helplessness, that he does not observe nature, and therefore cannot learn from it.

Prof. Dr. Amil Çelebioğlu published some of his poems in various magazines when he was alive. Unfortunately, he is not well known for his poems. In this article, his poems written under the title "Hafifleme" (Lightening) were examined and information that would shed light on the social life of a 40-year period between approximately 1950 and 1990 was tried to be determined. It is possible to observe social degeneration year by year, especially in the poems containing the ideas of Amil Çelebioğlu, a literary researcher, about social life.

Keywords: Hafifleme Poems, Hayrânî, Âmil Çelebioğlu, Old Turkish Literature

Öz: Klasik Türk edebiyatı alanının yakın dönem tanınmış araştırmacılarından Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu aynı zamanda Hayrânî mahlasıyla şiirler yazan bir şairdir. "Yıldızlar ve Çiçekler" başlığıyla bir araya toplanarak temize çekilmiş bir şiir defterinde toplam 284 parça manzumesi bulunmaktadır. Şiirlerin sonuna koyduğu tarihlerden anlaşıldığına göre Hayrânî, ilk şiirini 1952, son şiirini 1987 yılında yazmıştır. Hac vazifesini ifa ederken 2 Temmuz 1990'da Mekke'de Tünel Faciası olarak bilinen el-Muaysem Tüneli'nde meydana gelen kazada Hakk'ın rahmetine kavuşmuş olan Hayrânî'nin şiirleri arasında 15 "Hafifleme" başlıklı sosyal tenkit içerikli şiiri vardır. Bazı şiirlerini sağlığında çeşitli dergilerde yayımlayan Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu maalesef şiirleriyle pek tanınmamaktadır. O daha çok Türk edebiyatı tarihi ve metin şerhi üzerine yaptığı araştırmalarıyla tanınmıştır. Bilhassa Sultan II. Murat devri mesnevileri üzerine yaptığı doçentlik çalışması alanın baş yapıtlarındandır.

Bu makalede onun “Hafifleme” başlığıyla yazmış olduğu şiirleri incelenmiş, yaklaşık 1950-1990 yılları arası 40 yıllık bir zaman diliminin sosyal hayatına ışık tutacak bilgiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bir edebiyat tarihçisi olan Âmil Çelebioğlu'nun sosyal hayata dair fikirlerinin yer aldığı şiirlerde bilhassa toplumsal dejenerasyonu yıl yıl izlemek mümkündür. Bu tür şiirlerinden onun ülkesinde ve dünyada olup bitenleri, insanların değişimlerini ciddi bir şekilde gözlemlediği ve bunlara kayıtsız kalmadığı anlaşılmaktadır. Bu şiirlerine neden “Hafifleme” başlığını verdiği ile ilgili elde bir kayıt olmamakla beraber onun olumsuzlukları dile getirip anlatmakla topluma karşı sorumluluklarını yerine getirdiğini ve böylece rahatladığını düşünebiliriz. Ayrıca “Hafifleme” şiirleriyle Hayrânî, toplumdaki sıkıntıların farkında olduğunu göstermiştir.

Klasik Türk edebiyatı alanında bilimsel çalışmalarıyla ve yetiştirdiği yetkin araştırmacılarla tanınan Âmil Çelebioğlu'nun Hayrânî mahlasıyla yazdığı şiirleri erbabınca pek bilinmemektedir. Hazırlanan bu yazı, onun şairlik yanını tanıtırken yakında yayımlanacak olan şiir kitabını da müjdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hafifleme şiirleri, Hayrânî, Âmil Çelebioğlu, klasik Türk edebiyatı.

Giriş

1. Hayrânî'nin Hayatı

Hayrânî mahlasıyla şiirler yazan Âmil Çelebioğlu, klasik Türk edebiyatının son dönem en önemli araştırmacılarından biri olup 20 Nisan 1934 tarihinde Karaman'da doğdu. Babası Ali Rıza Bey, annesi Fevziye Hanım'dır. Dedesi Ebûbekir Çelebi (Zükür Çelebi) son Karaman Mevlevîhânesi şeyhidir. Mevlevî bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailesi 1941'de İstanbul'a gelerek Üsküdar'a yerleşince onun eğitim hayatı da İstanbul'da başlamış oldu. Sırasıyla Salacak İlkokulu, Paşakapısı Ortaokulu ve İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi (1955). Yüksek tahsiline önce İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde başladı. Ancak bu fakülteye devam ederken hiç tanımadan tesadüfen misafir olarak girdiği Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın¹ bir dersinin tesiriyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne geçti. Bu davranışıyla şair ruhunun gösterdiği yola girerek gençliğinden itibaren idealist olduğunu ve ideallerinin peşinden koştuğunu gösterdi. Aynı fakültenin Sanat Tarihi Bölümü'ne de devam ederek ikisinden de diploma aldı (1961). Müteakiben 1962-1964 yıllarında askerlik görevini yaptı ve bu görevin ardından 30 yaşında 2 Ağustos 1964'te Zuhal Öztekin Hanım'la evlendi.

Askerliğinin ardından 1964-1965 yıllarında Konya Erkek Lisesi'nde Edebiyat ve Sanat Tarihi öğretmenlikleri ile çalışma hayatına başladı. Bu lisede Müdür Yardımcılığı görevinde de bulundu. Bir yıl sonra 1965-1966 ders yılında Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü'nde Türk Edebiyatı Öğretim Görevlisi olarak çalıştı. Ardından mezun olduğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne asistan olarak girdi. Bu arada 1967'de ilk çocuğu Âdile dünyaya geldi. Ne yazık ki bu çocuğunu 1980'de trafik kazasında kaybetti. İkinci kızı Emetullah 1970, oğlu Celalettin Muhammed Ergün 1975'te dünyaya geldi. Abdülkadir Karahan ile başladığı doktora tezini hocanın ilgisizliği sebebiyle tamamlayamayınca zorunlu olarak 1971'de Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesine geçti. Aynı yıl *Yazıcıoğlu Mehmed ve Muhammediyesi* adlı doktora çalışmasını tamamladı. 1977'de Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İktisadî Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne

¹ Âmil Çelebioğlu hocası Ali Nihad Tarlan'ı tanıtan bir kitap hazırlamış ve yayımlamıştır. Bu eserinin önsözünde hocası için “*Bu kubbede, sadası kalan bir misâl: Merhum Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan... Gayri millî vs. denilerek reddedilmek istenen muazzam bir kültür ve edebiyat mirasının bilhassa sahipsiz kaldığı devirlerde, divan şiirine nüfus yolunda ömrünü harcamakla; geliştirdiği modern metin şerhi metoduyla ilmî olarak şiir sanatımızın hakiki niteliğini ve değerini ortaya koymakla dolayısıyla klâsik edebiyatımıza karşı ilgi ve sevgi duyulmasını sağlamakla o, bu yönde en çok hizmeti ve himmeti geçenlerden biri olmuştur.*” diyerek onun klasik Türk edebiyatına hizmetini dile getirmiştir. 1898-1978 yılları arasında yaşayan Ali Nihad Tarlan'ın hayatı, şahsiyeti, eserleri ve eserlerinden örnekler için bk. Âmil Çelebioğlu, *Ali Nihad Tarlan*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

naklen geçti. Geçtiği sene *Sultan II. Murad Devri Mesnevîleri* adlı çalışmasıyla doçent oldu. 1982 yılında ise profesörlüğe yükseltildi.

Aynı yıl Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dekanlığına getirildi. Yumuşak huylu, sakin, halim, selim görünüşünün altındaki dik duruşu, dürüstlüğü, yiğit tavrı, milliyetçi yaklaşımı, hakkı gözetmesi vb. kişiliği; Fetih törenleri ve mehter programı düzenlemesi vb. faaliyetleri birtakım çevrelerde sevinç bir kısmında ise ciddî rahatsızlık yarattı. Rektörlük yönetimi de huzursuz olanlar arasında idi. Bir yıl sonra Hoca bu görevinden istifa etti. Bu olumsuz tecrübeden sonra bir daha idarî görev kabul etmedi ve aynı üniversitenin Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görevine devam etti. Sonraki dönemde kendini öğrenci yetiştirmeye ve ilmî çalışmalara verdi. Bu göreve devam ederken hac farızasını yerine getirmek üzere Mekke'ye gitti. 2 Temmuz 1990 Pazartesi günü el-Muaysem Tüneli'nde meydana gelen ve "Tünel Fâciası" diye isimlendirilen kazada Hakk'ın rahmetine kavuştu.²

2. Hayrânî'nin Eserleri

Hayrânî mahlasıyla şiirler yazan Âmil Çelebioğlu'nun eserlerini akademik araştırma yazıları, popüler yazılar ve şiirleri olmak üzere üç başlıkta toplamak mümkündür. Onun çalışmalarının başında Mevlânâ (ö. 1273)'nin *Mesnevî-i Şerîf / Mesnevî-i Ma'nevî*'si gelir. Mevlevî bir ailenin çocuğu olması münasebetiyle Mevlevî kültürüyle yetişmiş bir Mevlânâ muhibbi olarak o, Süleyman Nahîfî (ö. 1738)'nin Manzum Mesnevî Tercümesini asistanlık yıllarında nesre çevirmiş ve Sönmez Neşriyat'tan yayımlamıştır.³ Ardından doktora çalışması olarak Türk milletinin asırlardır peygamberini öğrendiği 9008 beyitlik Yazııcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye*'sini ilim dünyasına kazandırmıştır.⁴ Doçentlik takdim tezi olarak ise *Sultan II. Murad Devri Mesnevîleri*'ni hazırlamıştır. Akademik çalışmalarının başında yer alan bu değerli araştırmasında yalnızca Sultan II. Murad (1421-1451) dönemi mesnevîlerini değil, o döneme kadar yazılmış olan mesnevîleri de baştan sona incelemiştir. Böylece bu araştırmasıyla Türk edebiyatının kuruluş dönemi mesnevî edebiyatını ortaya koymuştur.⁵

Hayrânî, çalışmalarında Türk edebiyatını bir bütün olarak görme anlayışının gereği, halk edebiyatının da temel konularına el atmıştır. Yıllarca Türk ninnilerini toplamış ve onları kitaplaştırmıştır. Çalışmasında farklı milletlerin ninnilerinden de örnekler vermiş ve inceleme kısmında bunlarla Türk ninnilerine dair karşılaştırmalar yapmıştır. Aynı şekilde Türk bilmeceleri üzerine de bir derleme yapmış ve elde ettiği verileri kitaplaştırmıştır.⁶ Bunların dışında Çelebioğlu'nun *Erzurumlu İbrahim Hakkı*, *Ali Nihad Tarlan*, *Ramazannâme*, *Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı* adlı eserleri de vardır.

² Nihat Öztoprak, "Âmil Çelebioğlu'nun Hayatı ve Bibliyografyası", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi Âmil ÇELEBİOĞLU Armağanı*, 1991-1992, S. 7, İstanbul 1993, s.1-16; Sebahat Deniz, "Âmil Çelebioğlu'nun Hayatı", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı)*, S. 10, İstanbul 2013, s. 1-4; Abdülkerim Abdulkadiroğlu, "Millî Kültür Bir Hayranımı Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nu Kaybetti", *Millî Kültür*, S. 76, Eylül 1990, s. 99-105; S. 77, Ekim 1990, s. 69; Cemal Kurnaz, "Hatıraların Işığında Hocam Âmil Çelebioğlu", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı)*, S. 10, İstanbul 2013, s. 79-88.

³ Âmil Çelebioğlu (haz.), *Mevlânâ, Mesnevî-i Şerîf* (Aslı ve sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi), Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967-1972, 3 c.; 2. bs. 6 c. MEB Yay. İstanbul 2000; 3. bs. Timaş Yay., İstanbul 2007; 4.bs. Süfi Yayınları, İstanbul 2018.

⁴ Âmil Çelebioğlu, *Muhammediyye*, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, nr. 55, 56, 57, 58, 4 c, İstanbul 1975.; 2. bs. MEB Yayınları, İstanbul 1996.; 3.bs. Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

⁵ Hocanın bu araştırması şu isimle yayımlanmıştır: Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevî (XV. yy.a kadar-Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)*, Kitabevi, İstanbul 1999; 2.bs. Dergâh Yayınları, *Türk Mesnevî Edebiyatı (Sultan II. Murad Devri)*, İstanbul 2018.

⁶ Âmil Çelebioğlu, *Türk Nimmeler Hazinesi*, Ülker Yayınları, İstanbul 1982.; Âmil Çelebioğlu, *Türk Bilmeceler Hazinesi* (Yusuf Ziya Öksüz ile beraber), Ülker Yayınları, İstanbul 1979.

Âmil Çelebioğlu'nun elliyi aşkın makale ve tebliği vardır. Bunların hemen tamamına yakını orijinal konularda hazırlanmıştır. Bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. "Süleyman Nahîfi ve Fazilet-i Savm (Zuhru'l-Âhire) Adlı Eseri", 2. "Yazıcı Salih ve Şemsiyyesi", 3. "Erzurumlu İbrahim Hakkı Dîvan'ında Gönül", 4. "Lügazlara Dâir", 5. "Mevlânâ Tesiri", 6. "Ebced Hesabıyla Mevlânâ'nın Doğum Tarihi", 7. "Muammalara Dâir", 8. "Kıyâfe(t) İlmi ve Akşemseddin-zâde Hamdullah Hamdî ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyâfetnâmeleri", 9. "Harflere Dâir", 10. "Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Mânileri", 11. "Türk Edebiyatında Yaşnâmeler", 12. "Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Husûsiyetler", 13. "Süleyman Nahîfi'nin Hicretü'n-Nebî Adlı Mesnevîsi", 14. "Âb-ı Hayat (Edebiyat)", 15. "Yûnus'un Şiirleriyle İlgili Şerhler", 16. "Anadolu'nun Türkleşmesinde Mevlânâ'nın Rolü", 17. "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", 18. "Hz. Mevlânâ'ya İzafe Edilen Bir Gazelin Şerhi", 19. "Çocuk Dili (Lisân-ı Sibyan) ile Yazılmış Şiirler", 20. "Kekeme Dili (Lisan-ı Pepegî) ile Şiirler", 21. "Karacaoğlan'da Dîvan Şiiri Husûsiyetleri", 22. "Muhtelif Şerhlere Göre Mesnevî'nin İlk Beytiyle İlgili Düşünceler", 23. "Eski Türk Edebiyatında Gençlikle İlgili Bazı Görüşler", 24. "Mânilerle Dîvan Şiirinde Ortak Husûsiyetler", 25. "Fuzûlî'nin Şiirlerinde Ney", 26. "Kültür ve Edebiyatımızda Şifre Alfabeleri", 27. "Kültürümüzde Yatak Duâları", 28. "Halk ve Dîvan Şiirinde Âb-ı Hayat", 29. "Eski Türk Edebiyatında Gemiyle İlgili Şiirler ve Bazı Husûsiyetler", 30. "Mevlânâ'dan Öğütler", 31. "Fuzûlî'nin Bir Beyti Üzerinde Bazı Düşünceler", 32. "Yûnus'un Bir Şiirinin Şerhi"⁷

II. Hayrânî'nin Hafifleme Şiirleri

1. Hafifleme Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Hususiyetleri

Hayrânî, akademisyen şairlerden olup kendisinin temize çektiği bir şiir defteri vardır. Bu deftere göre, 1952 yılında 18 yaşında ilk şiirini kaleme alarak başladığı şiir serüvenine 1987 yılında "Karaman'ı Ziyaret III" başlığıyla yazdığı son şiirine kadar devam etmiştir. 284 şiirin yer aldığı henüz yayımlanmamış bu defterinde, hafifleme başlıklı 15 şiiri yer almaktadır.

Hafifleme şiirlerinden biri gazel nazım şekliyle, diğerleri koşma nazım şekliyle muhtelif bent sayılarında yazılmıştır. İlk hafifleme şiirini 1954'te 20 yaşında, sonuncusunu 1969 yılında 35 yaşlarında kaleme almıştır.

Ülkesinde ve dünyada olup bitenleri, insanların değişimlerini ciddî bir şekilde gözlemleyen Hayrânî, bunlara kayıtsız kalmamış, şiirleriyle onları dile getirmiş ve bu tür şiirlerine "*Hafifleme*" başlığını vermiştir. "Hafifleme" kelimesini seçme sebebiyle ilgili elde bir kayıt olmamakla beraber Hayrânî sıkıntıları, olumsuzlukları dile getirip onlarla ilgili yorumlar yapmakla belki de rahatlayarak hafiflediği için seçmiş olabilir. Nitekim insanlar dostlarıyla dertleşip paylaştıkça sıkıntılarında kurtulurlar. Şairin paylaşma, dertleşme aracı da şüphesiz şiirleridir. Şiir şairin hem dostu hem de dostlarıyla/insanlarla dertleşme aracıdır. Ayrıca toplumun önderleri olarak şairlerin halkı uyarma vazifesi vardır. Onlar şiirleri vasıtasıyla tanımadıkları, bilmedikleri binlerce belki milyonlarca kişiyi uyarılmış olurlar. İşte bu uyarılar şairi hafifletmek, rahatlatmaktadır.

Sıkıntıları dile getirmek bilmek, görmek, farkına varmak demektir. İnsan bir şeyin farkında ise onunla ilgili tedbir alır ve ondan kurtulabilir. Farkında değilse o sıkıntılardan kurtulma şansı yok demektir. Hayrânî, kendindeki sıkıntıların farkında olduğu gibi toplumdakilerin de farkındadır. Onları dile getirmek onun çevresine duyarlı olduğunu gösterir. Çelebioğlu, onları dile getirmeyi

⁷ Çelebioğlu'nun makale, tebliğ, madde, gazete yazıları vb. yazılarının tamamı için bk. Nihat Öztoprak, "Âmil Çelebioğlu'nun Bibliyografyası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı)*, S. 10, İstanbul 2013, s.13-24; Emine Yeniterzi, "Mevlana Torunu Bir Akademisyen: Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu (Bilim Adamlığı ve Şahsiyeti)", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı)*, S. 10, İstanbul 2013, s.5-12.

mümin bir insan sorumluluğu olarak görmektedir. O, belki de bu sorumluluk vazifesini yerine getirdiği için rahatlamaktadır.

Çelebioğlu insanları anlayışları ve davranışları sebebiyle tenkit ederken çoğu zaman eleştirilere kendini de dâhil eder:

Hayrânî gafletten uyanmaz mısın

Hakikat libâsın giyinmez misin (Hafifleme 13)

Hayrânî, dönemdeki sıkıntıları dile getirirken bu sıkıntılar karşısında ne yapılması gerektiğini de hem kendine hem de çevresine telkin eder:

Her işin evveli âhiri sabır

Her şeyin bânını zâhiri sabır

Etmezse zengini fakiri sabır

Bir kula hakikat zülfü çözümez (Hafifleme 7)

Hayrânî, bu hafiflemelerinde hadiselerin en gerisine de bakılmasını, zahire göre hüküm verilmemesini tavsiye eder:

Sözünü sakınmaz **Hayrânî** bir dem

Nâmerdin lütfunu sayarlar kerem

Kuyruksuz hayvanlar geçinir âdem

İnsanlığa ölçü kılık sınırlar (Hafifleme 4)

Bu olumsuz hâli notası bozuk besteye benzettir:

Aygır mı uygar mı dilimiz kavruk

Bellekle betikle hâlimiz bitik

Bir beste var ortada notası bozuk

Çalıyoruz dâim kânun adına (Hafifleme 14)

Çelebioğlu tenkitleri sıralarken edebî ve nükteli bir dil kullanmıştır. Okuyanı yer yer tebessüm ettiren ancak daha çok güldüren bu üslupta oldukça başarılıdır:

İnsanlık bizimle selamı kesmiş

Bilmedik bu rüzgâr nereden esmiş

Bu kumaşı hangi terazi dikmiş

Dirilip bugünkü ahvâli görün (Hafifleme 12)

Hafifleme şiirlerinde şair baştan sona toplumdaki yozlaşmayı dile getirmeye çalışır.

Özetle; insanın acizliğini bilmeden kendini üstün bir varlık gibi gördüğünü, tabiatı gözlemediğini, bu sebeple ibret alamadığını eleştirir ve bunları dile getirirken sözünü sakınmaz.

Hayrânî'nin şiir defterinde yer alan "Hafifleme" şiirlerinin değerlendirilmesi:

1. *Hafifleme*: Çelebioğlu'nun şiir defterinde yer alan 1954 yılında kaleme aldığı 4 bentlik bu ilk hafiflemesinde âdetâ bir vücutname /sıfatname⁸ konusu işlemektedir. Bir insan olarak hayat serüveni içinde yaşadığı evreleri, başından geçen çeşitli oluşumları, geçirdiği değişimleri haber verir. Feleğin cilvesi olarak dilde laf olup atıldığını, elde tef olup çalındığını, pişerken ette kef (köpük) olup alındığını; zamanın meyvesi olarak kaz olup yolunduğunu, saz olup çalındığını, yobaz olup (el üstünde) tutulduğunu; kudretin cilvesi olarak bazen üstattan mahrum olduğunu, bazen attan indiğini, eşekten tekme yediğini dile getirir. İnsanoğlunun her ağzına geleni söylediğini, her buğuza gülüp geçtiğini ifade eder.

Çelebioğlu bu şiirinde özetle; feleğin ve kudretin cilvelerinden söz eder. Olumlu ya da olumsuz insanın başına gelenlerin sevgilinin cilvesi olduğunu ifade eder.

2. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1959'da yazdığı üç bentlik ikinci hafiflemesinde merdane bir üslupla bir yandan geleni gideni olmasın diye gönül meyhanesini kapattığını, dünya viranesini topa tuttuğunu, orada bulunan ayık sarhoş herkesi kovduğunu, dünyanın alayışına kanmadığını, tuzağı dağıttığını söylerken diğer yandan da gönlüyle aklını yar edemediğini hatta bu sebeple ehliba defterinden silinmeye de razı olduğunu bildirir.

Çelebioğlu bu şiirinde özetle; dünya viranesinden kurtulmak istediğini, dünyanın görüntü tuzağına düşmediğini, âlemin kaşanesinden vazgeçtiğini vurgular. Ancak bu arada tıpkı şair Celal Sahir'in aşağıdaki beytinde dediği gibi gönlüyle aklını eş edemediğini itiraf eder:

Başım la gönlümü edemedim eş

Biri yüz yaşında biri yirmi beş⁹

3. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1959'da yazdığı üç bentlik üçüncü hafiflemesinde Üsküdar'dan Yıldız'a göçüşün verdiği kederi dile getirmiştir. Çok sevdiği Üsküdar'dan Yıldız'a göçünce tüyleri yolunmuş kaza döndüğünü söyleyerek üzüntüsünü vurgulamıştır.

Şair ilk bendinde sazına bir düzen vermek istediğini, böylece çöllerden âşıklara meyveler dereceğini dile getirirken ifadelerinden saz kullandığı da anlaşılmaktadır. Çelebioğlu'nun güzel saz çaldığını onu yakından tanıyanlar bilir.¹⁰

4. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1960 yılında Rumelihisarı'nda yazdığı 4 bentlik dördüncü hafiflemesinde insanoğlunu, yaptığı yanlışlardan dolayı ağır bir dille eleştirir. Şöyle der: İnsanoğlu gerçekte aciz bir varlıktır; şu âleme çıplak gelmiştir, hamdır, ahmaktır, fakirdir, teni namuslu fakat ruhu namussuzdur; velhasıl insan geçinen kuyruksuz hayvandır. Çelebioğlu bu ağır eleştirilerin elbette gerekçelerini de söyler: Ona göre insanoğlu dünyaya çıplak olarak aciz bir şekilde geldiği hâlde kendi gülünecek hâlini bilmez, başkalarına güler. Bir zamanlar yeşil olan canlı yaprakların dökülmesinden ders almaz, kara toprağın aldığını tekrar vermediğini düşünmez, fakirliğinin farkına varamayıp kendini zengin zanneden, namerdin lütfunu kerem sanan, namuslu geçinen namussuz bir varlıktır.

Bu hafiflemesinde Çelebioğlu özetle; insanın kendi acizliğini fark edemediği için kendini üstün bir varlık olarak gördüğünü, tabiatı, çevreyi gözlemlemediğini, bu sebeple ibret almadığını dile getirerek sözünü sakınmadan eleştirir.

5. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1961 yılında 5 beyitlik gazel nazım şekliyle yazdığı "gönlüm" redifli beşinci hafiflemesinde eleştiriye kendine yöneltmiş ve gönlünü eleştirmiştir. Çelebioğlu bu

⁸ Vücutname/sıfatname; Türk edebiyatında insan vücuduyla kâinatın karşılaştırılarak insan vücudunun kâinatın özü olduğu tezini işleyen şiir ve eserlere denir. Bk. Nihat Öztoprak, "Tokatlı Kemâl Paşazâde'nin Sıfat-nâmesi", 5. Tokat Sempozyumu (14-15-16 Ekim 2022), Tokat (Henüz basılmamış tebliğ 27.08.2023).

⁹ İ. Hilmi Soykut, *Unutulmaz Mısralar*, Sönmez Neşriyat, İstanbul 2005, s.959.

¹⁰ 1986 yılı yaz döneminde hoca izinliken evinde tez kontrolleri yapmıştık. Yoruldukça ara verir, saz ile söz ile dinlenirdik. Hoca hem saz çalar hem söyler ve hem de söyletirdi.

hafiflemesinde gönlünün yok yere kendini yaktığını, kendisi mest olduğu hâlde başkalarına bühtan ettiğini, gidişatının mantığa uymadığını, hakikat de hayal de dost da olmadığını, her geçen gün canından olduğunu, feleğin hilesini iyi bildiğini söylediği hâlde hâlâ boşa dava güttüğünü ve boş yere kaygı çektiğini söyler. Sonunda yine gönlüne seslenerek ebedî zevki gönülden tattığını bu sebeple bu cihan için kaygı çekmeye değmeyeceğini dile getirir.

6. *Hafifleme*: 1963 yılında yazdığı 4 mısralık bu hafiflemesinde de Çelebioğlu gönlüne seslenerek kederi terk etmesini tavsiye eder. Muhtemelen çektiği bir sıkıntıdan sonra yazdığı bu dörtlükte Hayrânî beterin beteri olduğunu, eski defterin kapandığını, geçen geride kaldığını dile getirerek kederi terk etmesini gönlüne salık verir. Hocanın nasıl bir sıkıntıdan sonra gönlüne seslendiğini mısralarından anlamak ne yazık ki mümkün değildir.

7. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1963 yılında Kanlıca'da yazdığı 4 bentlik yedinci hafiflemesinde de kendini ve çevresini uyarmaya devam eder. Bozulan düzenini bir türlü düzeltemediğini, alınaya yazılan bahtın değişmediğini, her şeye hemen sevinip kızılmayacağını, temiz sanılanın belki de kir/kirli olduğunu hatırlatır. Hayrânî bu hafiflemesinde olayları değerlendirirken hadiselerin temeline inilmesini ve gerisine bakılmasını tavsiye eder. Bununla birlikte her iş için sabır gerektiğini, sabretmeyene hakikat zülfünün çözülemeyeceğini bildirir.

8. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1965 yılında Konya'da yazdığı 4 bentlik bu hafiflemesinde hem kendinin hem de dönemindeki insanların yanlış anlayışlarını dile getirmeye devam eder. Bu hafiflemesinin ilk bendinde şair sultanına seslenerek, yıllardır ayrı kaldığı yurduna varmağa mecali olmadığını, sahip olduğu sazının da düzen tutmadığını dile getirir. Âmil Çelebioğlu Mevlânâ soyundan gelen biridir. Kastettiği vatani muhtemelen Konya, sultanı da Mevlânâ olmalıdır. Nitekim bu hafiflemeyi Konya'da yazmış olması da bu görüşümüzü desteklemektedir. Şiirin ikinci bendinde, muradının erişilemeyecek durumda olduğunu vurgulamak için her köşesinde devlerin bulunduğu Kaf dağında olduğunu söyler. Üçüncü bentte ise gerçeği söylememe ve her şeyi hesabına geldiği gibi farklı yorumlama anlayışını eleştirir. Sararmış yapraklara yeşildir demek, zehir içildiği hâlde meyildir demek, acıya acı değildir demek gibi. Son olarak aklın gönül ahvalini anlamakta yetersiz olduğunu, güldüğümüz şeylerde sırların olabileceğini, isyanın ve feryat etmenin beyhude olduğunu söyleyerek dünya için herhangi bir emelinin olmadığını vurgular.

9. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1965 yılında Konya'da yazdığı 3 bentlik bu hafiflemesinde de insanların yanlış davranışlarını sıralamaya devam eder. Onlardan biri bir başkasının önünde eğilmek ve hak etmeyen birinin kılık kıyafetine bakarak selam durmaktır. Çelebioğlu bu eleştiriyi yaptıktan sonra “Yoksul için yerimizden oynar mıyız?” diye sorar. Böylece yoksul zengin ayrımı yapan bazı insanların davranışlarına dikkat çeker.

İkinci bendinde ise Çelebioğlu insanların gerçeği anlamsız bulmasını, gaye olarak boş emellere kapılmasını, sığınmak olarak zulmete dalmasını, bütün bunların ardından neler geleceğinin düşünülmemesini dile getirerek eleştirmesini sürdürmekte ve hüzünlenmektedir.

10. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1967 yılında İstanbul'da yazdığı 4 bentlik hafiflemesine gönlüne seslenerek başlar ve hem kendini hem de muhatabını uyarmaya çalışır. 40 yıllık da olsa ahbabına güvenmemesini, alışverişte hesabını tutmasını öğütler. Kişinin hâlinin sözünden anlaşıldığını, zamanın ayda olduğunu, eğriliğin muteber olduğunu, kadının erkek olduğunu hatırlatır.

Hayrânî bu öğütleri verip hatırlatmalar yaparken sözü dostuna getirir. Onu kınamasından sonra pişman olup yanabileceğini, gün gelip anacağını düşünerek kendini uyarır ve “Var dost cefasından kitabın olsun” diyerek kendine de dostun yaptıklarına karşı hoşgörülü olması hususunda telkinde bulunur.

Çelebioğlu'nun bu şiirini çok sevdiği arkadaşı Nahid Aybet'e¹¹ hitaben yazdığı, başlığın altında yer alan "Nahid'e" hitabından anlaşılmaktadır. Muhtemelen ahababına karşı kırgınlık hâlinde kaleme almış olmalıdır. Ancak sonunda "Dost cefasından kitabın olsun" diyerek olanları hoş görme yolunu seçmiştir.

11. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1967 yılında İstanbul'da yazdığı 15 bentlik bu uzun hafiflemesinde millet olarak benliğimizi kaybetmekten kaynaklanan sıkıntıları dile getirir. Millet'in her kesimindeki benlikten kopuş, lükse ve çıkara düşkünlük, bencillik, taklitçilik, korkaklık, sahte kahramanlık, acizlik, umursamazlık vs. olumsuz yapıyı dile getirir. Millet'in içine düştüğü bu kötü gidişatı sıralarken Hayrânî, onlara karşı neler yapılması gerektiğini de reçete olarak kaydeder. Millet'in içine düştüğü bu gayri insani ve gayri İslami durumdan kurtulabileceğine dair inancını yitirmemiştir. Zaman zaman mısralarında ümitli olduğunu gösteren ifadeleri vardır:

Sabırla koruk helva olurmuş

Sabreden derviş murâd almış (Hafifleme 11)

Hoca, bütün bu olup bitenleri notası bozuk besteye benzetir ve onların sebebini millet'in benliğini kaybetmesine bağlar. Özetle bu hafiflemesinde Hayrânî devleti, milleti ve zamanı birçok konuda eleştirmiştir.

12. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1967 yılında İstanbul'da yazdığı 13 bentlik bu uzun hafiflemesinde bugünkü ahvalin geçmişten çok daha kötü olduğunu ifade için geçmişten şikâyet edenlere, dirilip bugünkü ahvali görmeleri için seslenir. Hocanın dile getirdiğine göre helal gırtlaklanarak yok edilmiş, ar ve haya kalmamış, namussuzlar namus iddiasına düşmüş, kızlar erkekler tanınmaz olmuş, gazetelerin çoğu fuhşiyat kusar olmuş, namuslu geçinenler sövülse susar olmuş, çalışıp yükselme kalmamış, kimse sözünde durmaz olmuş, çocuklar anne babalarını saymaz ana baba da evlat tasasını çekmez olmuş, adam olmasa da okusun anlayışı hakim olmuş, dost kalmamış, herkes birbirinin kuyusunu kazar ve hileyle oyun oynar olmuş, küçük haddini bilmez olmuş, insanlık kalmamıştır.

Çelebioğlu bu duruma Süleymaniye'nin bile ağladığını söylerken şiirin başından beri seslendiği şanlı mazimizin kutlu temsilcilerine "Siz bizim ceddimiz olamazsınız" diyerek bozulmanın boyutunu vurgulamaya çalışmıştır. Her hafiflemesinde yaptığı gibi şair yine bozulmanın çaresinin İslam olduğunu bildirerek çözüm yolunu göstermiş ve böylece bu kadar tenkide rağmen ümitsiz olmadığını bir kez daha ifade etmiştir.

13. *Hafifleme*: 1968 yılında yazdığı 4 benlik bu hafiflemesinde ise Çelebioğlu, dostluğun bozulması üzerinde durmuştur. Ona göre aldanıp da dostundan vefa umanlar başını taşlara vurmuş zira kurtlar puslu havayı severmiş. Maalesef dostluğun yalnızca adı kalmış, artık teraziler menfaat tartar olmuş. Bunların ardından Çelebioğlu hem kendine hem de okuyuculara her gördüğüne bağlanmamasını ve selama kanmamasını tavsiye ettikten sonra herkesin bir dolap çevirdiğini söyleyerek aklının bu konulara ermediğini, zayıf kaldığını itiraf eder. Son bendinde gafletten uyanmasını, hakikat libasını giyinmesini kendine öğütler. Zira dost zannedilenin çoktan "Dostluğumuz seninle bu kadar imiş" dediğini bildirir.

14. *Hafifleme*: Çelebioğlu 1968'de Sütlüce'de yazdığı bu hafiflemesinde toplumdaki yozlaşmayı dile getirmiştir. Buna göre Çelebioğlu insanların arasında yalancılığın, sahtekarlığın, inkarcılığın, sapıklığın, güvensizliğin arttığını bildirmiştir. Bu yanlış gidişattan dolayı aşk ile şevk

¹¹ Nahid Aybet, hocanın yakın arkadaşı, dostu, sırdaşı olup gençliklerinden itibaren tanıştırlardı. Hiç kesilmeyen bir ilişkileri vardı. Nahid Bey de hoca gibi birikimli bir kültür insanıdır. Eski şiirin rüzgarıyla eski ve yeni tarzda çok seviyeli şiirleri vardır. Hocanın sağlığında onun danışmanlığında yüksek lisans çalışması yaparak *Fuzûlî Divanı'nda Maddî Kültür* (Ankara 1989, Kültür Bakanlığı Yayınları) konusunu hazırladı. Ancak ne yazık ki başladığı doktora çalışmasını hocanın vefatı üzerine devam ettirmedi. Hoca ile karşılıklı yazılmış şiirleri vardır. Bu vesileyle Nahid Bey'e hayırlı uzun ömürler diliyoruz.

ile yanan kalmadığını hatta hayvanların bile insanlardan kaçır olduğunu bütün bunlardan sonra üçlerden / yedilerden medet dilendiğini bildirir. Hayrânî zamanenin bozulmasından dolayı kul ile de bey ile de ahbaplık etmemeyi, methetmemeyi, zemmetmemeyi ve az söylemeyi kendine telkin eder.

15. *Hafifleme*: 1969 yılında İstanbul'da yazdığı 11 benlik hafiflemesinde de Çelebioğlu toplumsal bozulmaya dikkat çekmeye devam eder. Şiirine “Bozuldukça hepimiz neylesek bilmem” diye başlayarak toplumsal bozulmanın en ileri seviyedekilerini sıralarken bu kötü gidişatın tersine çevrilmesi hususundaki arayışını da hissettirir.

Çelebioğlu'ya göre ar ve haya görünmez olmuş, dürüst insan kalmamış, amiri memuru rüşvet almada ortak çalışır olmuş ve rüşvetsiz iş yapmak imkansızlaşmış, sofraya başına kargalar üşüşmüş, medeni olmak uğruna kızlar anaların eliyle soyulmuş, ticaret ahlakı kalmamış, siyasiler yalana batmış, köylü de şehirli de cambaz olmuş, cehalet ilmin önüne geçmiş, müfsit ve münafıklar itibar görür olmuş, meyhaneler ekâbir ile dolmuştur.

Çelebioğlu toplumun bozulmasını tek tek sıralarken diğer yandan da analara babalara seslenerek Hakk'a dayanmalarını tavsiye eder ve aksi hâlde dövüneceklerini hatırlatır. Sonra Allah'a yönelerek lütuf ve keremini talep eder. Nebiler, veliler ve şehitler için aşkını dillerde tutuşturmasını niyaz ederek şiirini tamamlar:

Nebîler velîler şehidler için

Tutuştur aşkını dillerimizde (Hafifleme 15)

Sonuç

Çelebioğlu yaşadığı dönemin toplumsal problemlerini “Hafifleme” başlığıyla şiirleştirmiştir. Toplumsal hadiselerle duyarlı olan hoca, Hayrânî mahlasıyla yazdığı bu tür şiirlerine “Hafifleme” başlığını kanaatimizce bilinçli olarak koymuştur. Zira bu sayede hem kendini bir nebze olsun rahatlatmış hem de problemleri dile getirmekle oluşan farkındalık hafiflemeye zemin hazırlamıştır. Hayrânî'nin şiir defterinde hafifleme başlıklı 15 şiir yer almaktadır. Bu şiirleriyle 1954-1970 yılları arasında -hoca 20-35 yaşları arasındayken- Türkiye'de sosyal hayatta yaşanan problemleri dile getirmiştir. Dile getirilen problemlerin temelini güvensizlik, vefasızlık, sabırsızlık, tembellik, ahlaksızlık, adaletsizlik vb.nin yayılması; cehaletin, hırsızlığın, arsızlığın çoğalması; zenginliğe, gösterişe, makama tamahın artması vb. konular oluşturmaktadır.

Onun şiirlerinin hemen tamamında olumsuzluklar sıralandıktan sonra her şeye rağmen ümitsizliğe düşülmemesi vurgulanmıştır. Aksine Allah'ın emirlerine, peygamberin sünnetine, Mevlânâ gibi velilerin nasihatlerine uyulması; üçler, yediler, kırklardan himmet talep edilmesi tavsiye edilmiştir.

Klasik Türk edebiyatı alanında bilimsel araştırmalarıyla ve yetiştirdiği yetkin araştırmacılarla tanınan Âmil Çelebioğlu'nun Hayrânî mahlasıyla yazdığı bu tür şiirleri erbabınca pek bilinmemektedir. Hazırlanan bu yazı onun şairlik yanını tanıtmayı hedeflemekte ve yakında yayımlanacak olan şiir kitabını müjdelemektedir.

2.Hafifleme Şiirlerinin Metinleri

1

Hafifleme

Dilde lâf olduk atıldık
Elde tef olduk çalındık
Ette kef olduk alındık
Feleğin cilvesidir bu

Gâhi kaz olduk yolunduk
 Gâhi saz olduk çalındık
 Gâh yobaz olduk tutulduk
 Zamanın meyvesidir bu

Bazan da üstattan olduk
 Çok kere de attan indik
 Tekmeyi eşekten yedik
 Kudretin cilvesidir bu

Her ağzına gelen söyler
 Her buğuzda güler geçer
 Her domuza insan bakar
Hayrân dîvanesidir bu

1954

2

Hafifleme

Murad'a

Topa tuttum dünya virânesini
 Kovdum ayığını mestânesini
 Geleni gideni olmasın gayri
 Kapattım şu gönül meyhânesini

Kuruttum gölleri sunalar gitsin
 Gül bahçelerinde baldıran bitsin
 Dağıtan tuzağı taneyi n'etsin
 Tarümâr etmişim kuş lânesini

Söyledi sana da bunca söz **Âmil**
 Dilersen ehîbbâ defterinden sil
 Gönlüm ile aklım yâr olmadı bil
 Neyleyim âlemin kâşânesini

1959

3

Hafifleme

Durun sazıma bir düzen vereyim
 Akıl baştan gitti ayaza kaldık
 Âşıklara çölden meyve dereyim
 Dört yıldır korukla maraza kaldık

Üsküdar'dan göçtük Yıldız'a bu yaz
 Sovancı yedirdi sovansız piyaz
 Sürüyü götürdü pazara poyraz
 Tüyleri yolunmuş bir kaza kaldık

Açılmaz kapıyı Üçler zorladı
 Yaz gününde hava birden karladı

Gönülden gönüle toplar güreledi
Tayfunlar dindi de vızvıza kaldık

30.09.1959

4

Hafifleme

Şu âleme âciz çıplak gelenler
Tüysüz tavukları yolduk sanırlar
Kendine gülmeyip ele gülenler
Aslında ham iken olduk sanırlar

Aldığını vermez kara topraklar
Bilmiyorlar dökülürmüş yapraklar
Şâhinden habersiz koca ahmaklar
Kuzgun yavrusunu keklik sanırlar

Fakirdir gerçekte zâhirde gani
Öpem ayağını bir mürşîd hani
Rûhu namussuzdur namuslu teni
Bütün hoppaları şıllık sanırlar

Sözünü sakınmaz **Hayrânî** bir dem
Nâmerdin lütfunu sayarlar kerem
Kuyruksuz hayvanlar geçinir âdem
İnsanlığa ölçü kılık sanırlar

16.06.1960, Rumelihisarı

5

Hafifleme

Yok yere kendini yakmış gidiyorsun gönlüm
Mest sensin ele bühtân ediyorsun gönlüm

Bir dem olsun gidişin mantığa uygun düşmez
Yâr mı inkâra mecâlin ne diyorsun gönlüm

Ne hakikat ne hayâlât ile dost olmadın âh
Her geçen günleri canla ödüyorsun gönlüm

Feleğin rengini âlâ bilirim ben dersin
Niye hâlâ boşa davâ güdüyorsun gönlüm

Yürü git kaygıya değmez bu cihân ey **Âmil**
Ebedî zevkini dilden tadyorsun gönlüm

16.12.1961

6

Hafifleme

Olurmuş beterin beteri gönül
 Kapamışız eski defteri gönül
 Geçen geçti gayri boşa da olsa
 Keyfine bak terk et kederi gönül

12.01.1963, Merzifon

7

Hafifleme

Şu düzenim bozuldu bozulalı
 Düzeltirim düzeltirim düzelmez
 Alnımıza bahtımız yazılalı
 Neylesem de yazılanlar bozulmaz

Geçmiş ve gelecek bizlerden öte
 Bir ben var ki dile gelmeyen nesne
 Ağlasak sızlasak beyhûde yere
 Her şeye sevinip hemen kızılmaz

Her işin evveli âhiri sabır
 Her şeyin bâtını zâhiri sabır
 Etmezse zengini fakiri sabır
 Bir kula hakikat zülfü çözülmaz

İlkbahar sonbahar aslında birdir
 Temizlik sanırsın ola ki kirdir
 Zikir zannettiğin belki küfürdür
Hayrânî bu hâlet ile gezilmaz

21.12.1963, Kanlıca

8

Hafifleme

Yıllardır yurdumdan kalmışım ayrı
 Varmaya sultânım mecâlimiz yok
 Bir sazım var düzen tutmuyor gayri
 Yeniden takmaya bir telimiz yok

Ufuklar kararmış dağlar kudurmuş
 Her köşede bir dev solur dururmuş
 Murâdımız Kâf dağında uyurmuş
 Gidip almak için hiç hâlimiz yok

Yapraklar sararmış yeşildir deriz
 Her zehri içeriz meyildir deriz
 Acı acı iken değildir deriz
 Gerçeği demeye bir dilimiz yok

Gönül ahvâlini akıl ne anlar
 Güldüğümüz şeyde belki bir sır var
 Beyhûde bu isyân beyhûde bu zâr
 Bizim dünyâ için emelimiz yok

02.04.1965, Konya

9

Hafifleme

Değer mi eğilmek bir başkasına
 Üstünlük olsa da birbirimizden
 Selâm durduğumuz hep şapkasına
 Oynar mıyız yoksula yerimizden

Küsmüşüz gerçeğe yâvedir diye
 Düşmüşüz hiçliğe gâyedir diye
 Dalmışız zulmete sâyedir diye
 Bilmeyiz ki ne gelir gerimizden

Hancı sarhoş yolcu sarhoş gitmede
 Yel yok amma duman eğri tütmede
 İnsanlığın şöyle zevkin tatmada
 Önce geçmek gerekir derimizden

10.08.1965, Konya

10

Hafifleme

Nâhid'e

Gel gönül güvenme hiç kimseye sen
 İsterse kırk yıllık ahbâbın olsun
 Çıkar mı sattığım çürüktür diyen
 Alışverişinde hesâbın olsun

Tez kırılır imiş incirin dalı
 Sözünden bilinir kişinin hâli
 Olmaz mı ahbine bağlı merdoğlu
 Anlayana böyle cevâbın olsun

Zaman ayda gönül anlamaz mısın
 Eğrilik mûteber tınlamaz mısın
 Kadın erkek oldu dinlemez misin
 Kimden kime gayri hitâbın olsun

Hayrânî bir halk dostu kınarsın
 Sonra pişmân olur kendin yanarsın
 Bir gün gelir birer birer anarsın
 Var dost cefâsından kitâbın olsun

25.02.1967, İstanbul

11

Hafifleme

Yıllar yılı ne dolmaları yuttuk
 Vatan millet onun bunun adına
 En sonunda bir tüy dikip unuttuk
 Leyl mızı bir mecn nunun adına

Asırlık bir ağaç budandı durdu
 Fırtınalar ateşler kızıp kavurdu
 Bir türlü doymadı baltası kurdu
 Ne ormanlar gitti odun adına

Kuzu gibi kandık ne dedilerse
 Ensemizde pişti ne yedilerse
 İnk r bıçağını biledilerse
 Kesilmeye hazır tosun adına

Devletin gemisi nutukla gider
 F izi bonosu bu arkı iter
 Nice bacalardan sef hat tüter
 Kurtulun maddeden solun adına

Sahte kahramanlık hamiyet oldu
 Oturup çalıřmak eziyet oldu
 Taklitçilik büyük meziyet oldu
 Maymunlar utanır maymun adına

Dinlisi dinsizden nedense korkar
 Doęrular eęriden acz ile  rker
 C bbeli c hili tepeden bakar
 Bihaber olduğu f n n adına

Hacıya hor bakan bitliye hayran
 Milyonun hırsız zengine düşman
 Akřam sabah [dâim] aęzı leř kokan
 Kurda řölen verir koyun adına

Aygır mı uygar mı dilimiz kavruk
 Bellekle betikle hâlimiz bitik
 Beste var ortada notası bozuk
 alıyoruz dâim kânun adına

Fakirin hastası kalır sedyede
 Bizden başka her řey vardır radyoda
 Güler bize denizdeki midye de
 Başımız şişiren s k n adına

Kızlar vardır sigaralı eteksiz
 Oğlanlar gezinir saçlı taraksız
 Birkaç nesil yetiřti ki k teksiz

Âdetâ şeytân-ı melûn adına

Sabır ile koruk helvâ olurmuş
Sabır eden dervîş murâd alırmış
Bu ümîde fukara gönül vermiş
Ne kelekler yendi kavun adına

Huzûr yok kimsede bu hâlet nedir
Bir ölüyü binler eyliyor seyir
Aranmaz hakiki suçlular kimdir
Hatalar yüklenir maznûn adına

Beyinler uyuştur gürlütüleriyle
İçimiz boşaldı gurultularla
Uyanmadık gitti horultularla
Tarihle oynanan oyun adına

Bir uyansak küffâra yeteriz biz
Yurdumuzda âh ile gezeriz biz
Şanlı bir maziden bihaberiz biz
Denizler kuruttuk yosun adına

Kaybettik benliği asıl bu sebep
Hayrânî uzaktır bize Hak mezhep
Esrârî çekmişiz gafletteyiz hep
Ayıklık satarız afyon adına

23-25.03.1967, İstanbul

12

Hafifleme

Zaman azdı diye şekvâ edenler
Dirilip bugünkü ahvâli görün
Helâl haram diye kavga edenler
Dirilip bugünkü ahvâli görün

Helâl gırtlaklanmış yol ortasında
Ar haya ezilmiş kafatasında
Namussuzluk namus iddiasında
Dirilip bugünkü ahvâli görün

Kasapta koyunlar kızıdan utanır
Dişi köpek bile erini tanır
Zavallı hâlini meziyyet sanır
Dirilip bugünkü ahvâli görün

Oğlanlar saçlıdır dul kızlara denk
İftiharla gezer deyyûs pezevenk
Biz böyle değildik ne oldu bu renk
Dirilip bugünkü ahvâli görün

Gazetenin çoğu fuhşiyât kusar
 Genci ihtiyârî cümlesi yutar
 Namuslu geçinen sövülse susar
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

Çalışıp yükselmek palavradır o
 Sözünde durmak mı manavradır o
 Canlı zannettiğin kadavradır o
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

Ne çocuklar sayar ana-babasının
 Ne onlar çekerler evlâd tasasını
 Tek okusun varsın adam olmasını
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

Dost sandığın bir gün kazar kuyunu
 Belli etmez kimse asıl huyunu
 Cümlesi hileyle oynar oyunu
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

Çoluk çocuk lâfa karışır oldu
 Kimse bilmez haddin sınıraşır oldu
 Deve ile pire tokuşur oldu
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

İnsanlık bizimle selâmı kesmiş
 Bilmedik bu rüzgâr nereden esmiş
 Bu kumaşı hangi terziler kesmiş
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

Şahlanan heyecân Süleymaniye
 Ağlar bize ahfâd bu mudur diye
 Ayasofya düştü bu hâle niye
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

Siz bizim ceddimiz olamazsınız
 Sizdeki o rûhu bulamazsınız
 N'oldu mirâsınız bilemezsiniz
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

Söyledin bir sürü sözü **Hayrânî**
 Bir çare buldun mu ilâcın hani
 İslâmlık kurtarır ancak cihânı
 Dirilip bugünkü ahvâli görün

10.08.1967, İstanbul

13

Hafifleme

Aldanıp dostundan vefâ umanlar
Taştan taşa başını çarpar imiş
Kara günde çoğalınca dumanlar
Muhabbeti kurtların artar imiş

Yıllar önce ölmüş Ankalar Kafta
Dostluğun adı var sadece lâfta
Ne varsa yaramaz o tozlu rafta
Teraziler menfaat tartar imiş

Bağlanma hemen her gördüğüne
Bakma herkesin selâm verdiğiine
Kimin ne dolaplar döndürdüğüne
Bu kulun akli her an naçar imiş

Hayrânî gafletten uyanmaz mısın
Hakikat libâsın giyinmez misin
Çoktan dendi hâlâ inanmaz mısın
Dostluğumuz seninle bu kadar imiş

30.01.1968

14

Hafifleme

Maydanoz dediler nane verdiler
Yalan fırınına çamur sürdüler
Âşıkın bağına diken serdiler
Nanedir, doğrudur, güldür dediler

Kırk yıllık beyaza kara denildi
Kalp akçaya hâlis para denildi
Okkaya, dirheme dara denildi
Kedi köpek, fare kedi yediler

Kimseden kimseye inan kalmadı
Aşk ile şevk ile yanan kalmadı
İnsandan kaçmadık hayvan kalmadı
Develeri bile gör e, dediler!

Cenneti, cehennem yapsalar bile
Ne oluyor diye gelmeyiz dile
Bin temennâ ederiz dostu ve ele
Sonra medet deriz üçler, yediler!

Hayrânî ne medh et ne de zemmeyle
Eyleme ahbablık kul ile beyle

Zamane bozuldu ama az söyle
Abestir malûmu ilâm dediler

1 Aralık 1968, Sütlüce

15

Hafifleme

Bozulduk hepimiz neylesek bilmem
Ar hayâ görünmez nereye gitti
Kahraman sayılır bir dürüst âdem
Gül bahçelerinde baldıran bitti

Rüşvetsiz bir işe imkân bulunmaz
Âmiri memuru çalışır ortak
Kulluk için bir an zaman bulunmaz
Yâ Rabbi ne vakit kurur bu batac

Kargalar üşüşmüş sofraya başına
Asıl sahipleri horuldamada
Kış demek kimsenin gelmez işine
Bir yangın var âlem başka havada

Sokak muhabbetine itler şaşar
Ama bizler bunu normal buluruz
Analar kızını eliyle soyar
Medenî böylece güya oluruz

Ticaret ahlâkı, kayıp ilânı
Bulana şu kadar mükâfat vardır
Siyâsîler her an yalan içinde
Vursan da yüzüne ne hâcet vardır

Köylü şehirliden şehirliden ondan
Birbirinden daha canbaz oldular
Yenilen içilen neyin soyundan
Bilenler kalmadı maraz oldular

Câhil ü cühelâ allâme oldu
Müfsid ü münâfık itibâr görür
Meyhâneler hep ekâbir doldu
Kervân yürümezse de itler ürür

Müminler başı boş biçare gezer
Kokmuş gazeteler evine giren
Karısı çocuğu önünde azar
Ben kimim bunlar kim diyemez neden

Analar babalar uyanmazsanız
Bu hâllerin sonu neye varacak
Gerçekten siz Hakk'a dayanmazsanız
Elleriniz dizinize vuracak

Yâ Rabbi kulların uyanması zor
Eğer bize lütf u kerem etmezsen
Kendimiz kalmışız öz vatanda hor
Azgın yaramıza merhem etmezsen

Nebîler velîler şehitler için
Tutuştur aşkını dillerimizde
Yolunda nice isimsiz ölenler
Hakkına gün açsın illerimizde

12.10.1969, İstanbul

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, A. (1990). Millî kültür bir hayranını Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu'nu Kaybetti. *Millî Kültür*, (76), Eylül, 99-105; S. 77, Ekim 1990, 69.
- Aybet, N. (1989), *Fuzûlî Divanı 'nda maddî kültür*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1975). *Muhammediyye*. Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, nr. 55, 56, 57, 58, 4 c, 2. bs. MEB Yayınları, 1996; 3.bs. Dergâh Yayınları, 2018.
- Çelebioğlu, Â. (1979). *Türk bilmeceler hazinesi* (Yusuf Ziya Öksüz ile beraber). Ülker Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1982). *Türk Ninniler Hazinesi*. Ülker Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1989). *Ali Nihat Tarlan*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çelebioğlu, Â. (1999). *Türk Edebiyatında Mesnevî (XV. yy.a kadar-Sultan II. Murad Devri 824-855/1421-1451)*. Kitabevi Yayınları; 2.bs. Dergâh Yayınları, *Türk Mesnevî Edebiyatı (Sultan II. Murad Devri)*, 2018.
- Çelebioğlu, Â. (haz.) (1967-1972). *Mevlânâ, Mesnevî-i Şerîf* (Aslı ve sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfi Tercümesi). Sönmez Neşriyat, 3 c; 2. bs. 6 c. MEB Yay. 2000; 3. bs. Timaş Yay., 200.; 4.bs. Sûfi Yayınları, 2018.
- Çelebioğlu, Â. *Yıldızlar ve Çiçekler -Hayrânî Divanı-*. Yayımlanmamış şiir defteri, Bir fotokopisi Nihat Öztoprak'ın özel kütüphanesinde.
- Deniz, S. (2013). Âmil Çelebioğlu'nun hayatı. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı)*, (10), 1-4.
- Kurnaz, C. (2013). Hatıraların ışığında hocam Âmil Çelebioğlu. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı)*, (10), 79-88.
- Öztoprak, N. (1993). Âmil Çelebioğlu'nun hayatı ve bibliyografyası. *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi, Âmil ÇELEBİOĞLU Armağanı*, (7) (1991-1992), 1-16.
- Öztoprak, N. (2013). Âmil Çelebioğlu'nun bibliyografyası. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (10), 13-24.
- Öztoprak, N. (2022). Tokatlı Kemâl Paşazâde'nin sıfat-nâmesi. 5. *Tokat Sempozyumu (14-15-16 Ekim 2022)*, Tokat: (Henüz basılmamış tebliğ 27.08.2023).
- Soykut, İ. H. (2005). *Unutulmaz mısralar*. Sönmez Neşriyat.

Yeniterzi, E. (2013). Mevlâna torunu bir akademisyen: Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu (Bilim Adamlığı ve Şahsiyeti). *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı)*, (10), 5-12.